

УДК 781

DOI 10.34064/khnum1-5705

Данилець В. В.

ORCID 0000-0002-3070-1778

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
76000. вул. Шевченка, 57? м. Івано-Франківськ, Україна

РИСИ ГУЦУЛЬСЬКОЇ МУЗИКИ У СТРУКТУРНО-СТИЛЬОВОМУ КОНТЕКСТІ ВИКОНАВСЬКОГО ФОЛЬКЛОРИЗМУ

АНОТАЦІЯ • Данилець Вікторія. Риси гуцульської музики у структурно-стильовому контексті виконавського фольклоризму. Вивчаються структурно-стильові компоненти виконавського фольклоризму у світлі етно-регіональної специфіки. Методологія дослідження ґрунтується на теоретичному, історичному, компаративному та аналітичному методах, узагальнення та конкретизації. Наукова новизна отриманих результатів визначається аналізом структурно-стильового контексту виконавського фольклоризму та впливу рис гуцульської музики на виконавське мистецтво України. Розгляд та засвоєння структурно-стильових компонент виконавського фольклоризму, таких як етно-регіональний стиль, жанрові характеристики, штрихи, артикуляція, аплікатура, манера гри / співу, динамічні нюанси, тембрально-коліристична палітра, – визначають якість виконавської інтерпретації музичних композицій з національною домінантою.

У межах виконавського фольклоризму функціонують вокальні та вокально-інструментальні колективи, які реконструюють автентичну жанрово-стильову модель. Одним з колективів, що на високому рівні виконували жанри народної музики, є Національний заслужений академічний український народний хор ім. Григорія Верьовки. Важливу роль в утвердженні виконавського фольклоризму в українському мистецтві відіграв керівник колективу А. Авдієвський. Особлива увага митця була спрямована на національну семантику, що виразилося в опорі на народнопісенну традицію. Яскрава художньо-образна палітра української народної пісні та притаманні їй засоби виразності стали стильовими компонентами виконавських інтер-

претації. У хорових творах А. Авдієвського виразно простежується національний звукоідеал, як головний критерій творчого переосмислення композитором народного першоджерела.

У Висновках підкреслено, що виконавський фольклоризм відкриває нові можливості для репрезентації народно-інструментальних та вокальних традицій у контексті національного професійного академічного виконавства. Національний виконавський стиль забезпечує осмислену та глибоку інтерпретацію авторських творів фольклорного змісту, вивчення музикантами широкої палітри традиційної музики, що характеризується «етнохарактерною інтонаційністю» (термін О. Козаренка). Стильова компонента виконавського фольклоризму обумовлює диференціацію народних стилів виконання, відповідно до регіональних особливостей, жанрів, форм, засобів традиційної музики. • **Ключові слова:** *виконавський фольклоризм, композиторський фольклоризм, інтерпретація, структурно-стильові компоненти, гуцульський фольклор.*

ABSTRACT • Danylets Viktoriia. The hutsul music features in the structural and stylistic context of the performing folklorizm.

Research objective. The article aims to describe the structural and stylistic components of performing folklorism and consideration regarding the existing definitions of multifaceted concept «performing folklorizm», which represents theoretical and methodological tools for deep analysis of stylistics, genre, technical and performing elements and musical features that folklore expresses, their extrapolation to performing interpretative diversity in the context of Ukrainian music art. **The methodology** of the research is based on the theoretical, historical, comparative and analytical methods. **The scientific novelty** outlines structural and stylistic components of performing folklorizm, which significantly affect the expression of national features in modern Ukrainian performing art. **Conclusions.** In a concept “performing folklorizm” are two ponderable constituents in the dialogic form of intercommunication of these systems: professional academic performing art and folklore in his various palette of expression. Performing interpretation is a main point of arranged and ethnographic folklorizm, that present performing folklorizm. An important value in the context of modern national performing style belongs to the Hutsul instrumental traditional music, which is the unique artistic phenomenon of the Ukrainian musical culture. In general, the Hutsul genres played

an important role in the formation and development of Ukrainian instrumental music, even though the Hutsul performance tradition mostly has an instrumental type of music presentation. The Hutsul region presents a numeral musical tool, ramified genre palette, and original stylish description that is provided due to the whole complex of structural and performing elements (strokes, articulation, fingering principles, timbre descriptions of sounding, dynamic). The outlined lines of the Hutsul folklore are traced in academic performing art. It follows to underline the originality of artistic expression and stylish originality of musical art of the Carpathian region, that predefined by the row of objective structural and style components: 1) maintenance and functioning of archaic elements of musical structure, such as a variant, improvisation, repetition; 2) considerable genre variety of executable music (kolomyjka, hutsulka, Ukrainian dance, hopak, snow-storm); 3) rhythms, as a cementing factor of musically-composition structure; 4) ornamental melodious line. The outlined structural and style components of the Hutsul folklore present wide interpretation multiplicity within the performing folklorism. The ponderable constituent of traditional music is the various system of technically-performing features. On technically-performing and genre-stylish levels, violin traditional art of the Hutsul region presents all system of the musical expressive features, presents traditional professional school of the violin performing art with a clear vector on the maintenance of archaic structures of musical compositions and them highly-artistic interpretation based on a wide palette of the whole complex of technical possibilities, that crystallized in the folk-traditional performing.

Ukrainian vocal, instrumental and vocally-instrumental collectives reconstruct an authentic genre-stylish model within the performing folklorism. Underlined the diversity of folk styles, symbiosis of the folk manner of singing with the academic vocal art. Thus, the national performing style provides an intelligent and deep interpretation of authorial works of folklore maintenance, a study of a wide palette of the traditional music that is characterized by ethnic characteristic intonation (concept of O. Kozarenko) musicians. The stylish component of performing folklorism presents differentiation of folk styles of implementation, following regional features, genres, forms, features of the traditional musical expressiveness.

Performing folklorism, as a highly artistic phenomenon in Ukrainian music art, opened new possibilities for the representation of folk-instrumental and vocal traditions in the context of the national professional academic performing. Review

and learning of the structural and stylistic components of performing folklorism, such as ethnic-regional style, genre characteristics, details, articulation, fingering, manner of play, vocal manner, dynamic nuances, timbral coloristic palette, determines the quality of the performing interpretation of the music compositions with the brightly national dominant. Within the performing folklorism crystallized appropriate professional repertoire, which comprises genres of vocal, choir, and instrumental music with the bright images and symbols of Ukrainian national folklore. • **Key words:** *performing folklorism, composing folklorism, interpretation, the structural and stylistic components of performing folklorism, the Hutsul folklore.*

Постановка проблеми. Національний фольклор є невичерпною скарбницею тем, образів, архетипів традиційного мистецтва. Музичний фольклор вирізняється етно-регіональною розмаїттю виконавських стилів, інструментальних та вокальних традицій. Розглядаючи виконавський фольклоризм, слід вказати на тісний взаємозв'язок між ним та композиторським фольклоризмом. Як відомо, композиторський фольклоризм функціонує з першої половини XIX століття, і пов'язаний із естетично-філософською платформою романтизму, коли утвердилась національна ідея, як ключовий формотворчий художній принцип мистецтва. Як зауважив І. Земцовський (1982), у 80-ті роки XX століття «весь світ пульсує вторинною традицією», що відбулася «... історична заміна хаотичного фольклоризму на фольклоризм серйозний» (6). Вчений визначив виконавський фольклоризм як виконання фольклору поза традицією. Якщо В. Гусев (1967) окреслює поняття «виконавський фольклоризм» як вторинне побутування автентичного фольклору (69), то І. Павленко (2013) вважає феномен виконавського фольклоризму «результатом трансформації пісенного фольклору в сучасну професіоналізовану і аматорську вокальну культуру (хоровий, ансамблевий, сольний спів)» (8).

Важливе значення у контексті сучасного національного виконавського стилю належить самобутній гуцульській інструментальній традиційній музиці, яка є унікальним мистецьким феноменом української культури. Гуцульський регіон репрезентує чисельний музичний інструментарій, розгалужену жанрову палітру та своєрідну стильову

характеристику, що забезпечується завдяки виконавському комплексу (штрихи, артикуляція, аплікатурні принципи, тембральні характеристики звучання, динаміка, фактура). Окреслені риси гуцульського фольклору простежуються в академічному та естрадному напрямках в контексті виконавського фольклоризму. Отже, *актуальність теми* дослідження визначається його приналежністю до виконавського музикознавства як перспективного напрямку науки про музику. Багатоаспектне явище «виконавський фольклоризм» репрезентує теоретично-методологічний інструментарій для поглибленого аналізу музично-виразових засобів фольклору та їх екстраполяцію на площину виконавської інтерпретації в контексті сучасного вітчизняного мистецтва.

Аналіз останніх публікацій за темою. Обґрунтування поняття «виконавський фольклоризм» робили видатні фольклористи В. Гусєв, І. Земцовський, Б. Луканюк. Теоретичну концепцію виконавського фольклоризму розробляли А. Гурченко, І. Мацієвський. Творчу діяльність сольних виконавців-інструменталістів та фольклорних інструментальних колективів в контексті виконавського фольклоризму аналізують у наукових розвідках І. Павленко, Н. Пиж'янова. Виконавські інтерпретації фольклорних інструментальних ансамблів досліджує Ю. Волощук.

Мета дослідження – окреслити компоненти виконавського фольклоризму – передбачає розв'язання наступних *завдань*: розглянути характерні риси гуцульського фольклору та простежити їх вплив виконавський фольклоризм на сучасному етапі.

Методи дослідження. Концепція статті ґрунтується на історичному та компаративному підходах до аналізу **предмета дослідження**, яким є вплив гуцульської музики на розвиток виконавського фольклоризму.

Виклад основного матеріалу. Утвердження національного фольклору в композиторській творчості належить знаковій постаті української культури Миколі Лисенку. У творчому методі композитора сформувалися основні засади переосмислення структурно-стильових компонент фольклору. Спадкоємність композиторської традиції на основі народного першоджерела репрезентують видатні митці ві-

денсько-празької школи Василь Барвінський, Нестор Нижанківський, Микола Колесса. У їх музичних творах виразно артикулюються стилеві, жанрові та структурні компоненти фольклору. Митці створили репертуар з виразною національною домінантою, інтерпретація яких вимагає від сучасного виконавця поглибленого вивчення особливостей фольклору.

На початку ХХ століття явище виконавського фольклоризму досліджував К. Квітка, який писав, що «музично-етнографічна демонстрація» покликана репрезентувати автентичну музику на сцені і носіями традиції, і професійними виконавцями (Квітка, 1925: 8–9). Музикознавці, вивчаючи феномен виконавського фольклоризму, підтверджують «самостійність цього напрямку художньої творчості та підкреслюють існування великої кількості його проявів, типів та форм» (Осипенко, Шишкіна, 2016: 91–92).

А. Гурченко (2013) вирізняє три типи виконавського фольклоризму: 1) трансляція; 2) адаптація; 3) авторська інтерпретація (92) та характерні ознаки виконавського фольклоризму в контексті його етно-регіональної специфіки: 1) естетичне підґрунтя, що формує творчий підхід до зразків усної народної творчості; 2) ступінь змін фольклорного першоджерела; 3) рівень його пізнання. У свою чергу, Б. Луканюк (2005) окреслює такі форми функціонування фольклоризму: 1) композиторський фольклоризм, заснований на використанні різноманітних фольклорних елементів в академічній музиці; 2) виконавський фольклоризм як аранжований (відтворення фольклору в різних обробках та трансформаціях на сцені) та етнографічний фольклоризм (виконання фольклору за межами його природного середовища, його реконструкція і стилізація автентичного звучання). Вчений зазначає, що композиторський фольклоризм екстраполюється на академічне музичне мистецтво, в межах якого виконавство є детермінованим процесом. Виконавська інтерпретація є вихідним пунктом і ключовою позицією в межах аранжованого та етнографічного фольклоризму, що репрезентують виконавський фольклоризм (6).

У понятті «виконавський фольклоризм» присутні дві вагомі складові у діалогічній формі взаємозв'язку цих систем: академічне виконавське мистецтво і фольклор у його розмаїтій палітрі виразових за-

собів. Високу художньо-семантичну та виконавсько-технічну цінність в контексті досліджуваної тематики представляє скрипкова виконавська традиція гуцулів. Вивченню скрипкового мистецтва гуцульського регіону присвячена дисертація В. Мацієвської (2003). Авторка вважає, що засоби музичної виразності в контексті традиційної культури є найважливішими жанровими і стильовими характеристиками.

Вагомою складовою традиційної музики гуцулів є розмаїта система технічно-виконавських засобів. Слід підкреслити художньо-виразову оригінальність та стильову своєрідність музичного мистецтва карпатського регіону, що зумовлена низкою об'єктивних структурно-стильових компонент: 1) збереження архаїчних елементів музичної структури: варіантність, варіаційність, імпровізаційність, повторюваність, серіація; 2) значне жанрове різноманіття виконуваної музики (коломийка, гуцулка, козачок, гопак, метелиця, півторак, аркан); 3) ритм як цементуючий фактор музично-композиційної структури; 4) орнаментально-візерункова розгалуженість мелодичного контуру.

На технічно-виконавському та жанрово-стильовому рівнях скрипкова творчість репрезентує систему засобів музичної виразовості гуцульського музичного інструментарію, представляє професійну школу скрипкового виконавства з чітким вектором на збереження архаїчних структур музичних композицій та їх високохудожню виконавську інтерпретацію на основі технічних прийомів, що викристалізувались в надрах виконавської традиції карпатського регіону.

Важливу роль у процесі становлення стильової характеристики виконавського фольклоризму відіграв Національний оркестр народних інструментів України під керівництвом Віктора Гуцула. Творча діяльність колективу утвердила високопрофесійний рівень народно-інструментального виконавства. Найбільш характерні стильові риси та жанрові елементи гуцульського музичного фольклору яскраво втілені в наступних композиціях: «Троїсті музики» і «Танцювальні награвання» В. Гуцала, «Гуцульська фантазія» С. Орла. Для відповідної інтерпретації жанрів гуцульського фольклору В. Гуцал розширив тембрально-колеристичні можливості колективу, застосувавши автентичні карпатські інструменти: гуцульські цимбали, сопілки, флюяру, окарину, басоло.

Широку жанрову палітру гуцульського фольклору репрезентує репертуар Івано-Франківського муніципального оркестру народної музики «Рапсодія». Жанрово-стильові і структурно-композиційні риси гуцульського фольклору виразно представляють інструментальні твори: Фантазія на теми народних мелодій карпатського краю «Карпатська мозаїка» в обробці Ю. Коваля, «В'язанка гуцульських мелодій» (для троїстих музик) та «Фантазія на гуцульські народні теми» Л. Никорака, «Карпатські візерунки», «Фантазія на гуцульські народні мелодії для сопілки з оркестром» та «Коломийки на дводенцівці» В. Попадюка, «Радуйся, Гуцуліє!» П. Терпелюка, «Верховинські наспіви» Я. Щирби.

Виконавський фольклоризм, в межах якого виразно артикуються ладо-інтонаційні компоненти гуцульського фольклору, рельєфно репрезентують такі західноукраїнські колективи: ансамбль народної музики «Черемош» (сmt. Верховина), оркестри народної музики: «Аркан» (м. Надвірна), «Рапсодія» під керівництвом Л. Никорака (м. Івано-Франківськ), оркестр народної музики під керівництвом Д. Біланюка (м. Косів) та оркестр народної музики «Гуцулія» під керівництвом М. Ковцуняка (м. Коломия). «Виразова палітра сучасних народно-ансамблевих колективів досить широка й включає володіння віртуозними штрихами, акордовою технікою й технікою подвійних нот, віртуозними пасажами, контрастною динамікою...» – вважає Ю. Волощук (2013: 532).

У межах виконавського фольклоризму функціонують вокальні та вокально-інструментальні колективи, які реконструюють автентичну жанрово-стильову модель. Підкреслимо вагомість диференційованого підходу до виконавських стилів фольклору, симбіоз народної манери співу із академічним вокальним мистецтвом. Одним з колективів, що на високому рівні виконували жанри народної музики, є Національний заслужений академічний український народний хор ім. Григорія Верьовки.

Важливу роль в утвердженні виконавського фольклоризму в українському мистецтві відіграв керівник колективу А. Авдієвський. Особлива увага митця була спрямована на національну семантику, що виразилося в опорі на народнописенну традицію. Художньо-образна

палітра української народної пісні та притаманні їй засоби виразності стали засадничими для створення виконавських інтерпретацій. У хорових творах А. Авдієвського виразно простежується національний звукоідеал, як критерій творчого переосмислення народного першоджерела. Хорова творчість митця відображає етно-регіональне розмаїття фольклору.

Отже, національний виконавський стиль забезпечує осмислену та глибоку інтерпретацію авторських творів фольклорного змісту, вивчення музикантами широкої палітри традиційної музики, що характеризується «етнохарактерною інтонаційністю» (термін О. Козаренка). Стильова компонента виконавського фольклоризму обумовлює диференціацію народних стилів виконання, відповідно до регіональних особливостей, жанрів, форм, засобів традиційної музики.

Висновки. Розгляд та засвоєння структурно-стильових компонент виконавського фольклоризму, таких як етно-регіональний стиль, жанрові характеристики, штрихи, артикуляція, аплікатура, манера гри/співу, динамічні нюанси, тембрально-колеристична палітра визначають якість виконавської інтерпретації музичних композицій з яскравою національною домінантою. Окреслені структурно-стильові компоненти гуцульського фольклору репрезентують інтерпретаційну множинність у межах виконавського фольклоризму. У межах виконавського фольклоризму викристалізувався відповідний концертний репертуар, що охоплює вокально-хорові та інструментальні жанри, в яких оживають яскраві образи національного фольклору. Отже, виконавський фольклоризм як складник сучасного музичного мистецтва відкрив нові можливості для репрезентації народно-інструментальних і вокальних традицій.

ЛІТЕРАТУРА

- Волощук, Ю. (2013). Народно-ансамблеве інструментальне виконавство Прикарпаття: сучасні тенденції функціонування. *Галичина. Мистецтвознавство*, 22–23. 530–533.
- Гурченко, А. И. (2013). *Исполнительский фольклоризм Беларуси на рубеже XX–XXI вв.: основные тенденции и особенности развития*. (Автореф. дис. ... канд. искусствовед). Минск, 27.

- Гусев, В. (1967). *Эстетика фольклора*. Ленинград: Наука, 319.
- Земцовский, Й. (1982). *Композитор и фольклор*. Ленинград: Советский композитор, 230.
- Квітка, К. (1925). Потреби в справі дослідження народної музики на Україні. *Музика*, 2–3. 67–73, 115–121.
- Лисенко, О. (2014). Категорія виконання у призмі мовленнєвої парадигми музично-виконавської діяльності. *Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство*, 2. 212–218.
- Лисенко, О. (2003). Музичне виконавство як системне утворення. Дослідження, досвід, спогади. *Наук.-метод. видання*, 4. 211–217.
- Луканюк, Б. (2005). Климент Квітка про виконавський фольклоризм. *Науково-практична конференція до 125-річчя з дня народження К. В. Квітки: тези доповідей*, 5–8.
- Мацієвська, В. (2003). *Виконавське мистецтво гуцульських скрипалів*. (Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства). Retrieved from <https://www.dissercat.com/content/ispolnitelskoe-iskusstvo-gutsulskikh-skripachei>.
- Мацієвський, І. (2012). *Музичні інструменти гуцулів*. Вінниця: НОВА КНИГА, 463.
- Осипенко, В. В., Шишкіна, О. А. (2016). Творчість дівочого гурту «Слобожаночка» Харківського вищого коледжу мистецтв у контексті сучасного виконавського фольклоризму. *Вісник ХДАДМ. Мистецтво в міждисциплінарних дослідженнях*. Харків, 5. 90–95.
- Павленко, І. Я. (2013). *Хрестоматія з українського народнопісенного виконавства (з методичними поясненнями і коментарями)*. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 286.
- Пиж'янова, Н. В. (2017). *Виконавський хорівий фольклоризм як історичне регіональне явище (на прикладі творчої діяльності П. Демуцького)*. (Дис. ... канд. мистецтвознавства). Одеса, 200 с.

REFERENCES

- Voloshchuk, Yu. (2013). Narodno-ansambleve instrumentalne vykonavstvo Prykarpattia: suchasni tendentsii funkcionuvannia [Folk-ensemble instrumental performing og Prykarpattia: current tendencies of functioning]. *Galicja. Art history*, 22–23 [in Ukrainian].

- Gurchenko, A. I. (2013). *Ispolnitelskiy folklorizm Belarusi na rubeje XX–XXI vv.: osnovnyie tendentsii i osobennosti razvitiya* [Performing folklorism of Belarus on the border of XX–XXI cc.: basic tendencies and features of development]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Minsk, 27 [in Russian].
- Gusev, V. (1967). *Estetika folkloru* [Aesthetics of folklore]. Leningrad: Nauka, 319 [in Russian].
- Zemtsovskiy, Y. (1982). *Kompozytor y folklor* [Composer and folklore]. Leningrad, 230 [in Russian].
- Kvitka, K. (1925). Potreby v spravi doslidzhennia narodnoi muzyky na Ukraini. [Need in folk music research of Ukraine]. *Muzyka*, 2–3 [in Ukrainian].
- Lysenko, O. (2014). Kategoria vykonannia u pryzmi movlenniievoi paradyhmy muzychno-vykonavskoi diialnosti [Category of performing in speech prism of music-performing activity's paradigm]. *International announcer: Culturology. Philology. Musicology*, 2 [in Ukrainian].
- Lysenko, O. (2003). Muzychne vykonavstvo yak systemne utvorennia [Music performing as the systemic formation]. *Research, experience, remembrances. Scientific and methodological edition*, 4 [in Ukrainian].
- Lukaniuk, B. (2005). Klyment Kvitka pro vykonavskiy folklorizm [Klyment Kvitka about performing folklorizm]. *Research and practice conference to the 125-year from the day of birth of K. Kvitka: theses of lectures*, 23 [in Ukrainian].
- Matsiievska, V. (2003). *Vykonavske mystetstvo hutsul'skykh skrypalyv. (Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. mystetstvoznavstva)* [Performing art of the Hutsulviolinists] (Extended abstract of Candidate's thesis). Retrieved from <https://www.dissercat.com/content/ispolnitelskoe-iskusstvo-gutsulskikh-skripachei> [in Russian].
- Matsiievskiy, I. (2012). *Muzychni instrumenty hutsuliv* [Musical instruments of guzuls]. Vinnytsya: NOVA KNYHA, 463 [in Ukrainian].
- Osypenko, V., Shyshkina, O. (2016). Tvorchist divochoho hurtu «Slobozhanochka» Kharkivskoho vyshchoho koledzhu mystetstv u konteksti suchasnoho vykonavskoho folklorizmu [Creation of girl group «Slobozhanochka» of Kharkiv higher College of arts in the current performing folklorizm context]. *Announcer ХДАДМ. An art is in interdisciplinary researches*. Kharkiv, 5. 90–95 [in Ukrainian].

- Pavlenko, I. (2013). *Khrestomatiia z ukrainskoho narodnopisennoho vykonavstva (z metodychnymy poiasnenniamy i komentariamy) [A reading-book is from the Ukrainian folk song performing (with methodical explanations and comments)]*. Kiev: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 286 [in Ukrainian].
- Pyzhianova, N. (2017). *Vykonavskiy khorovyi folkloryzm yak istorychne rehionalne yavyshe (na prykladi tvorchoi diialnosti P. Demutskoho) [Performing choir folklorism as historical regional phenomenon (on the example of P. Demutskiy's creative activity)]*. (Candidate's thesis). Odesa [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.12.2019 р.